

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

Implemented
by the Council of Europe

EVALUATION OF THE COUNCIL OF EUROPE AND EUROPEAN UNION JOINT PROGRAMME 'ROMED'

ПРИКЛАД УКРАЇНА, МІСТО ПЕРЕЯСЛАВ- ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

creda consulting
Creative Development Alternatives

bl & meyer
& sanz European value(s)

ROMED
Médiation
pour les Roms Mediation
for Roma

Україна, місто Переяслав-Хмельницький

Районний центр Переяслав-Хмельницький був активним учасником програми ROMED2 з 2014 року. До ROMED2 в цьому районі не реалізовувалися програми, спрямовані на підтримку ромів. Візит продемонстрував сильну мотивацію місцевих органів влади, які щиро зацікавлені у суспільній інтеграції ромів. Громадська ініціативна група (ГІГ) складається з представників ромської громади та місцевих органів влади. Вони змогли створити відкритий та насичений діалог і бачать додаткові плоди такої співпраці. Обмеженість фінансових ресурсів на місцевому рівні стоїть на заваді розробці планів, зокрема це стосується збільшення надаваного об'єму соціального житла, підтримки нужденних родин або надання медичних послуг. Результатом цього етапу реалізації програми стала цільова допомога нужденним ромським родинам та встановлення ефективної співпраці між ROMED2 та місцевими органами влади. Тим не менш як місцеві органи влади, так і Національний координатор проекту (НКП) ROMED2 мають бачення того, які кроки необхідні для суспільної інтеграції ромів, а також бачать можливості, які містять у собі фіскальна децентралізація, покращення самоуправління та розширення можливостей ромських громад

Контекст: проблеми та можливості

Місто Переяслав-Хмельницький розташоване приблизно за 90 кілометрів на південь від столиці держави – Києва. Кількість мешканців міста становить приблизно 30,000 (на 2013 рік). Місто має велике культурне значення, тут розташовано приблизно 20 різних музеїв, чий виставки присвячені українській культурі та етнографії. Основними галузями промисловості є сфера послуг (торгівля та ресторани), швацьке підприємство з виготовлення традиційного українського вбрання з вишивкою та місцева ферма, де вирощують норок для хутра. Багато мешканців міста їздять на роботу до Києва.

Ромських мешканців не багато, їхня громада налічує приблизно 600 людей. Ромські родини мешкають здебільшого у селищах району. Наближеність до столиці робить цей район привабливим для ромських родин, які сезонно приїздять сюди з інших куточків України. Це створює ефект розпорошеності населення, а його кількість постійно змінюється з часом.

Проблеми місцевих ромських громад схожі з тими, які мають роми в інших районах України: здебільшого це незайнятість, житлові питання, доступ до освіти для ромських дітей з багатодітних родин, бідність та поганий соціальний захист. Виявлені випадки дискримінації, зокрема це стосується найму на роботу, наприклад, місцевий супермаркет, попри те, що в ньому є вакансії для різного технічного персоналу, відмовляється наймати на роботу ромів. Не вистачає соціального житла: на весь район є лише одна будівля на 18 кімнат, в якій виділяється соціальне житло. Відзначаються випадки дискримінації, коли роми не можуть орендувати адекватне житло.

Однією з найнагальніших потреб у місті є нестача фінансових ресурсів на те, аби нагодувати дітей. Родини зазвичай великі, в них до десяти дітей. Дітям потрібний одяг, взуття, вітаміни та шкільне приладдя. Крім того в районі відзначаються певні гендерні проблеми. Багато жінок мають проблеми в сфері репродуктивного здоров'я та рак. Часто реєструються випадки домашнього насилля, але жінки часто бояться подавати офіційні скарги.

Рівень організації та мобілізації ромської громади в районі – низький. Немає місцевих ромських громадських організацій, молоді люди не залучені до цивільних заходів або благодійної діяльності. Загалом цивільне суспільство на районному рівні – менш розвинене, аніж у столиці, лише кілька груп займаються соціальними питаннями та питаннями дотримання прав людини, включаючи ветеранів Чорнобиля, крім того є кілька груп, які працюють з жінками, які пережили домашнє насилля.

Громадські ініціативні групи (ГІГ)

ROMED2 та місто Переяслав-Хмельницький підписали угоду про співпрацю 20 травня 2014 року. ГІГ були утворені в рамках Програми у вересні 2015 року. В середньому вісім членів ГІГ беруть участь у зустрічах. П'ять з членів ГІГ – жінки. ГІГ є змішаними, до їхнього складу увійшли представники ромської громади та місцевих органів влади. Серед головних пріоритетів роботи групи визначили такі: збільшити відвідування ромських родин, що мешкають в районі, покращити доступ до соціального захисту для ромських жінок, підтримати родини, які мешкають у складних умовах, залучати молодь та дітей до соціальної діяльності в районі.

В довгостроковій перспективі ГІГ хотіли би сконцентруватися на покращенні освіти, зайнятості та а просуванні рівних можливостей для ромів. Є ідея створити центр «Роми для ромів» для надання безкоштовних консультацій та інформації ромам та визначення шляхів вирішення питань, які стосуються жінок-жертв домашнього насилля.

Загальна динаміка в ГІГ – позитивна, її члени підтримують регулярний діалог з громадою. Тим не менш динаміка групової роботи часто залежить від стимулів, які надають посередники та НКЦ (Фонд «Чіріклі»). Мотивація учасників до участі в діяльності ГІГ пов'язана з їхнім бажанням покращити соціальні умови ромських родин та зробити внесок у розвиток місцевої громади. Здатність ГІГ збільшити залучення ромської громади до вирішення власних проблем розвивається повільно. Головною проблемою, як зауважив один учасник ГІГ під час зустрічі, є *«нестача довіри, тому що люди не вірять, що вони можуть досягнути вагомих результатів через таку діяльність»*. Інша перепона на цьому етапі реалізації програми полягає у розпорошеності поселень ромських родин по селищах довкола міста. Нестача коштів на оплату транспорту (місцеві міні автобуси – дороги) стоїть на заваді розширенню ГІГ на цьому етапі.

Члени ГІГ сильно вмотивовані на те, аби створити гарні можливості для розвитку для молодого покоління ромів. Хлопець, який був присутнім на зустрічі, заявив, що він почувається щасливим, зростаючи у своїй громаді, і він не відчуває себе «відмінним» з огляду на ставлення вчителів та інших дітей у школі. Його бабуся, член ГІГ, відзначила, що було б непогано демонструвати більше ромської культури та залучати молодих ромів до місцевих заходів.

Взаємодія між ГІГ та місцевими органами управління

Спеціальна робоча група з співпраці з представниками ГІГ та місцевих органів влади була утворена у червні 2014 року. До її складу увійшли 11 представників, серед них вісім жінок та три чоловіки. Головними пріоритетами робочої групи є розвиток толерантного ставлення до ромських громад, покращення доступу ромів до соціальних послуг, надання підтримки жінкам у кризовій ситуації та допомога дітям-ромам, які мають особливі проблеми зі здоров'ям.

Взаємодія між ГІГ та місцевим органами влади відбувається у формі регулярних зустрічей, які зазвичай проходять у приміщенні міської адміністрації або в ромських громадах (в домах ромських родин). Інколи члени ромських ГІГ збираються без представників місцевих органів влади. За потреби контактна особа, пані Любов Онопрієнко, запрошує на зустрічі представників різних служб (реєстраційної, ЖКХ, охорони здоров'я). Посередник і контактна особа завжди присутні на зустрічах.

Представники Національного координаційного центру та посередник часто їздять у довколишні селища для зустрічей з громадою. Наприклад, з січня по березень 2014 року відбулися зустрічі з групами громад в селищі Єрківці та у Переяславі-Хмельницькому, а також три зустрічі у міській адміністрації. Такі візити мають важливе значення, адже вони допомагають визначити потреби родин. Представники місцевих органів влади також регулярно відвідують ці громади в рамках системи соціальної підтримки.

Завдяки проекту були встановлені гарні робочі стосунки з представниками місцевих органів влади. Контактна особа в міській адміністрації демонструє відданість своїй роботі, вона відкрита до співпраці та дуже вмотивована на те, аби ефективно вирішити соціальні питання. Вона взяла участь в обміні і здійснила подорож до США в рамках іншої програми з технічної підтримки в

Україні, її дуже надихнуло те, що вона там побачила. Разом з тим у неї ніколи не було нагоди здійснити таку ж подорож з обміну до країн ЄС, аби побачити практику роботи в них. Вона регулярно проводить індивідуальні зустрічі з родинами та відстоює їхні питання в міській адміністрації. Діалог між контактною особою, ГІГ та громадою – дуже ефективний.

Посередник, який працює з громадою, дуже досвідчений в посередництві, зокрема в сфері вирішення питань жіночого здоров'я. Її дуже поважають, але разом з тим вона просто перевантажена роботою, оскільки їй доводиться працювати з ромськими громадами у Києві та в районі. Нещодавно було обрано нового посередника для роботи з місцевим Соціальним центром. Це молода ромська жінка, яка пройшла підготовку до цієї роботи в фонді «Чіріклі», її підготовка ґрунтувалася на освітній програмі ROMED1.

21 січня 2014 року був розроблений та ухвалений Місцевий план дій. В ньому передбачено серію заходів, пов'язаних з навчанням для отримання роботи, допомогою у вирішенні соціальних проблем, підтримкою внутрішньо переміщених (ВП) ромів, святкуванням Міжнародного дня ромів, відзначенням Голокосту ромів, навчання держслужбовців в сфері суспільної інтеграції ромів та забезпечення медичних обстежень для ромів.

План напряму пов'язаний з Національною стратегією з суспільної інтеграції ромів (НСІР), оскільки вона зосереджена на вирішенні соціальних питань, дотриманні прав людини, вирішенні освітніх питань, доступу до соціальних послуг, вирішення питань, пов'язаних із зайнятістю тощо. У місті до пріоритетів відносять вирішення жіночих питань, оскільки в НСІР їм приділено не багато уваги.

Результати та вплив програми на громаду

Найвідчутніші результати, досягнуті у місті, стосуються підтримки багатодітних родин, а також надання допомоги жінкам, які перебувають у складних родинних обставинах, або є жертвами домашнього насилля. Робота ГІГ поширюється на невеликий сегмент ромського населення і дає фрагментарні результати. Тим не менш вона допомагає підтримувати найбільш нужденні родини.

З травня 2014 року до цього часу місцева адміністрація проводить оцінку потреб ромської громади і передає відповідну інформацію до Центру для родин, молоді і дітей для покращення планування та надання послуг.

Підхід місцевої адміністрації полягає у наданні послуг всім громадянам на засадах рівності. Головна контактна особа в міській адміністрації прагне співпрацювати з програмою ROMED2, оскільки вона допомагає владі краще зрозуміти проблеми місцевих ромів, а також їхню культуру та менталітет. Посередники дуже корисні у сприянні діалогу, оскільки представники місцевих органів влади часто не говорять мовою ромів.

У 2015 році лише за три місяці роботи робоча група досягла таких результатів: шість родин, які виховують 32 діти, отримали гуманітарну допомогу; чотири жінки отримали підтримку у підготовці документів на послуги, які надаються після народження дитини; 32 роми отримали доступ до медичних послуг (серед них 3 випадки, пов'язані з народженням дитини); і чотири людини були найняті на роботу. Родини з селища Єрківці мають багато дітей і мало фінансових ресурсів. Для вирішення проблем, пов'язаних з відвідуванням школи, ГІГ та місцева адміністрація намагаються допомагати родинам через наставництво та підтримку з боку Соціального центру (йдеться про дві родини), крім того родини переселяють у соціальне житло (йдеться про одну родину).

Особливу увагу було приділено жінкам та їхньому здоров'ю. Ці питання регулярно постають під час зустрічей, присвячених статусу жінки, які проводяться робочими групами в державних агентствах за участі представників ГІГ, Національного координатора проекту та посередника. В результаті держава надала тимчасове помешкання жертвам домашнього насилля в притулку при Соціальному центрі. Цей притулок було відкрито багато років тому за допомогою західної технічної підтримки, а тепер їм опікується і його фінансує держава.

Внаслідок конфлікту на Донбасі до району прибули вимушені внутрішні переселенці-роми. 22 людини приїхали з Луганської області у 2014 році. ГІГ разом з місцевими органами влади надали їм житло у селищі Гайшин та базову гуманітарну допомогу. Після переселення представники ГІГ відвідали родини для того, щоби надати їм психологічну допомогу та допомогти налагодити стосунки з місцевою громадою.

Уроки на майбутнє

Програма ROMED2 була успішною в місті Переяслав-Хмельницький. Головними чинниками успіху стали: відданість місцевих органів влади вирішенню ромських питань; наполеглива праця місцевих посередників, інтерес з боку ромської громади та вагомий результати в сфері покращення надання соціальних послуг нужденним родинам, що стало можливим завдяки співпраці між ГІГ та містом. Деякі перші уроки та поради на майбутнє включають:

- **Відкритість та визначеність місцевих органів влади щодо співпраці у вирішенні ромських питань є вирішальними чинниками.** Особиста відданість голови контактної групи вирішенню цих питань є головним фактором успіху. Відкритість людей, які обіймають ключові позиції в місцевих органах влади та інституціях, можна підтримувати за допомогою збільшення обмінів в рамках заходів, передбачених ROMED2 для міст-учасників програми. Обмін досвідом між представниками міст-учасників всередині країни теж вважається важливим елементом, який можна використати для майбутньої Програми. Влада міста виділила 670 євро (20.000 гривень) з місцевого бюджету на ромський план дій з надання допомоги родинам в кризовому стані. Це невелика сума, але вона започатковує гарну практику громадського фінансування, що спрямовується на вирішення ромських питань.
- **Стійка та ефективна співпраця між цивільним суспільством та місцевими органами влади потребує часу.** На цьому етапі Програма заклала основи для ефективного партнерства, яке має форму планів дій і реалізовується завдяки гарним робочим стосункам між посередником, фондом «Чіріклі» та громадою. Як представники місцевих органів влади, так і ГІГ озвучили потребу залучати більше молоді до роботи ГІГ та навчати їх бути активними. Складно гарантувати стійкість розвитку програми у місті, оскільки у ньому немає ромських громадських організацій для продовження роботи. ГІГ та активісти мають розглянути можливість утворення асоціації, але на цьому етапі члени ГІГ непевні, що готові взяти на себе таку відповідальність. Представники місцевої адміністрації запропонували включити представника ГІГ до Консультаційної ради цивільного суспільства РДА, але жоден член ГІГ не виявив бажання увійти до цієї ради. Навіть якщо буде утворено громадську організацію, Національний координатор проекту повинен буде докласти зусиль, аби розвинути її потенціал для того, щоби вона була здатною вирішувати питання пов'язані із захистом прав, управляти проектами та мобілізувати громаду.
- **Розширення можливостей ромської громади є складним завданням, яке потребує багато часу.** Це особливо складно в районах, де поселення розпорошені. ГІГ працюють добре на цьому етапі, оскільки вони – змішані і до їхнього складу входять місцеві чиновники. Представники громади не завжди достатньо активні, щоби просувати процес вирішення питань громади вперед, тому робота посередника та громадських організацій залишається дуже важливою. Їхній інтерес можна стимулювати вагомими результатами, які ГІГ можуть досягти. Саме тому дуже важливо поширювати інформацію про історії успіху, коли ГІГ покращили життя місцевих ромських громад. Це можна робити під час зборів місцевої громади, а також через публікації в місцевих ЗМІ та поширювати таку інформацію за допомогою радіо.
- **Багато чого залежить від людських ресурсів і навчальна програма ROMED2 допомогла покращити компетенції соціальних працівників.** Людей треба навчати тому, як підходити до вирішення ромських питань та задоволення потреб громади на місцевому рівні, для того щоби вони були добре підготовленими у цьому питанні. Спільне навчання ромських посередників та соціальних працівників може допомогти посилити роботу відповідних мереж, покращити їхні знання та подолати існуючі стереотипи.

- **Складна політична та економічна ситуація в країні веде до того, що не вистачає фінансових ресурсів для розвитку програми.** Місцевим органам влади вкрай складно знаходити фінансування для соціальних послуг. Єдиний проект зі зведення соціального житла був реалізований завдяки західному донорському фінансуванню. Тому важливо координувати роботу донорів в Україні, спрямовану на вирішення ромських питань, і за можливості поєднувати зусилля для реалізації інфраструктурних проектів та проектів з надання технічної підтримки.
- **Недоліком ROMED2 є нестача коштів на невеликі місцеві проекти, які могла б реалізувати ромська громада, що прискорило б процес побудови довіри та розширення можливостей громади.** Національний координатор проекту намагається залучити інші проектні кошти через Національний координаційний центр ROMED2 - «Чіріклі». «Чіріклі» перебуває в процесі укладання угоди з представництвом ЄС в Україні щодо проекту, який передбачає також і невеликі місцеві гранти.
- **Децентралізаційна реформа може надати нові перспективи роботи з суспільної інтеграції ромів.** Відповідно до реформи в кожному селі буде селищний голова (староста), який буде діяти як комунікатор та основна контактна особа для мешканців селища. Фіскальна децентралізація також дозволить громадам підлаштовувати свій бюджет під місцеві потреби. Фінансові ресурси будуть акумулюватися на рівні громади. Консультаційна рада цивільного суспільства може стати таким дорадчим органом. Важливо, аби ромські посередники та представники ГІГ були активними і озвучували потреби ромів. Для того, аби досягти це, потрібно покращити потенціал та навички ГІГ, посередників та місцевих чиновників в сфері проведення консультацій, планування бюджету, оцінки потреб та гарантувати ухвалення рішень із залученням громади.